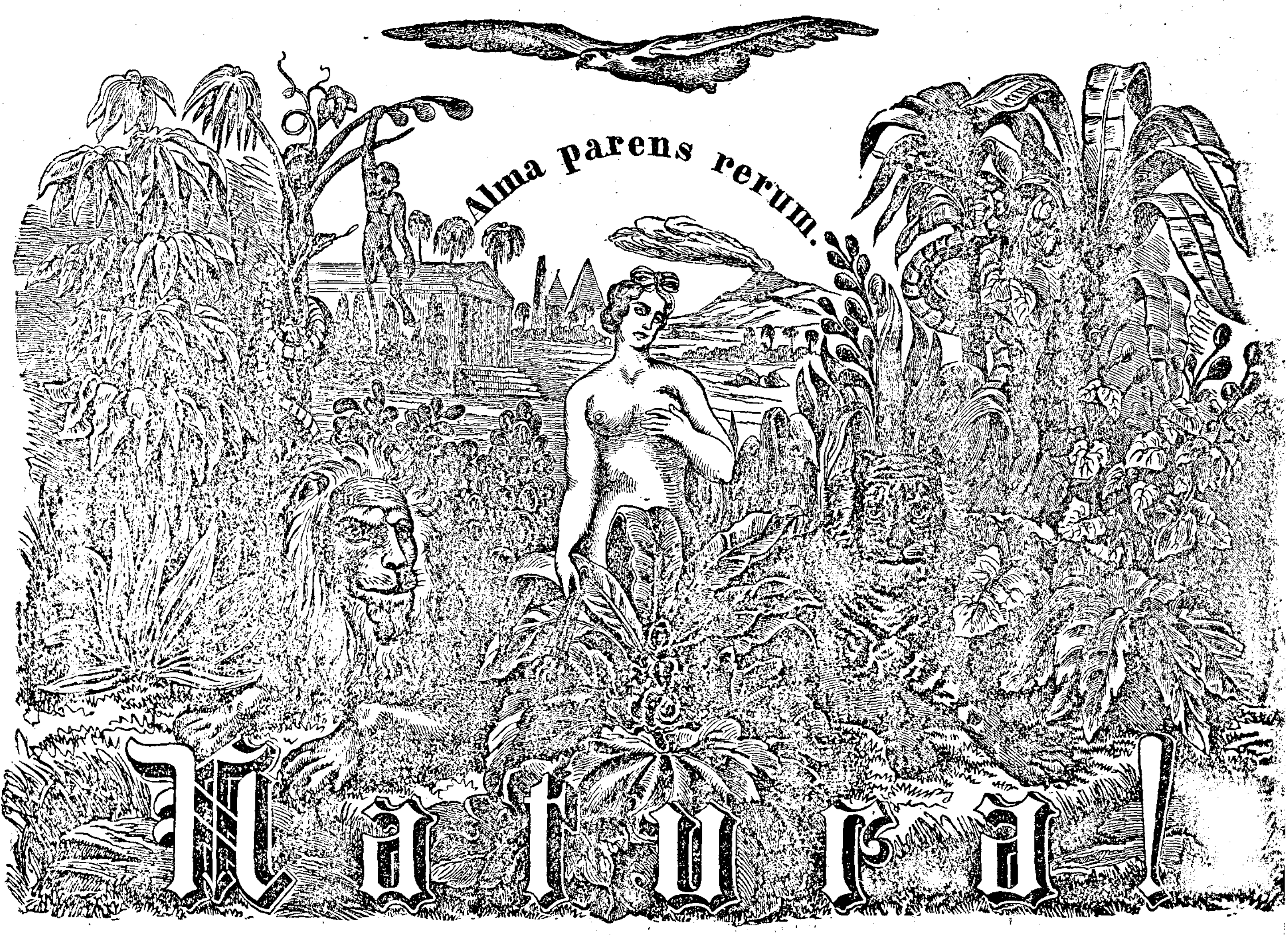
Anul V. No. 13. 8 Aprilie. 1862.

JURNAL,

PENTRU RESPANDIREA SCIINȚELORŬ NATURALE ÎN ROMÂNIA,

Redigeat

de

Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

Coprindere: Omulŭ și pămăntulŭ, articolulŭ VI. — Planta Bettel. — Călătoriea în Italia

Omulu și pămîntu

ARTICOLULŬ VI.

Reforme necesarie.

Amŭ veḑutŭ în articolulŭ allŭ IV-lea, că essistenţa genuluĭ umanŭ, ca și a totur finţelorŭ însufleţite, câtŭ de îmulţitŭ se fie, nu póte nicĭ odată să se stingĕ din lipsa nutrimentelor ce le dobîndescŭ din sînulŭ pămentuluĭ; fiindŭ că viéţa finţelorŭ însufleţite nu este altŭ nimicŭ de câtŭ o schimbare provisorie a vieţeĭ pămentuluĭ, și acea ce este astăḑĭ în pămăntŭ va fi mâne

pe pământŭ și poĭmâne iarăşĭ în pământ și așia în infinitŭ. Am numitŭ acésta: o **circulațiune eternă a vieţeĭ**, care nu póte să se stingă şi să stea de sine nicĭ odată.

Déră observîndŭ cineva cu attențiune mersulŭ acesteĭ circulațiune a vieţeĭ, cumŭ amŭ descris'o maĭ susŭ, o se vadă că suntŭ nisce condițiune cerute neaparatŭ ca se le facemŭ noĭ ómeniĭ pentru viitorulŭ generațiunilorŭ nóstre, ca materiile nutritive câștigate din pământŭ pre seama ómenilorŭ să nu încetede nicĭ odată pe pământ. Aceste condițiunĭ neapărate pentru salutea genuluĭ umanŭ în viitoriŭ, suntŭ celle următórie.

I. Desvoltarea agricultureĭ pre pămîntŭ.

Este în vederatŭ că, cu câtŭ easă pe pământŭ maĭ multe plânte nutritóre pentru ómenĭ şi animale, cu atâtŭ să va putea effectui maĭ bine pe pământŭ imulţirea nóstră şi a toturŭ ființelorŭ însuflețite folositóre noă; décă crescerea lucrăreĭ pluguluĭ pe pământŭ, nu s'arŭ urma din di în di maĭ multŭ, potrivitŭ cu crescerea ómenilorŭ pe pământŭ, atuncĭ tóte tesaurele materielorŭ nutritive grămădite în pământŭ și în aerŭ, vor fi perdute, şi omulŭ arŭ muri de fóme pre pământŭ, în medilocul abundențeĭ ce Natura a grămăditŭ pentru dînsulŭ. Apoĭ statistica a probatŭ ca chiarŭ în celle maĭ civilisate țerrĭ în Europa (Francia, Anglia şi Germania) şi maĭ cu seamă în America, suntŭ încă milióne de pogóne necultivate care ar putea da nutriment póte pentru sute de milióne de ómenĭ. Este trebuințe d'un sistemŭ perfectŭ de agricultură, care arŭ consiste de a schimba locurile sterpe în pământŭ arabilŭ şi de a scóte din pământŭ prin arătură, cea maĭ mare cătățime de producțiunĭ. Numaĭ cândŭ acestŭ sistemŭ va fi întrodusŭ peste totŭ globulŭ pământescŭ, numaĭ atuncĭ vomŭ putea dice că s'a scosŭ din pământŭ materiĭ nutrivite câtŭ era ellŭ în stare să le dea. Dérŭ penă atuncĭ, e fórte departe şi nicĭ în sute de annĭ, immensele pustiĭ din Asia şi Africa centrală nu se vor schimba póte în câmpiĭ roditóre şi înflorite ca acumŭ în prejurusŭ Parisuluĭ şi a Londreĭ. Până când aceste treĭ milióne mitle geografice pătrate aprópe care formeadă partea continentuluĭ (uscatŭ) a pământuluĭ și care stă peste malulŭ Oceanuluĭ; până cândŭ totŭ acestŭ spaciŭ va intra în domenulŭ agricultureĭ, vorŭ trece miĭ şi miĭ de annĭ, şi până atuncĭ cellŭ pucinŭ, genulŭ umanŭ totŭ are locŭ a se îmulţĭ necontenitŭ.

II. Agricultura trebue să fie numaĭ pre seama nóstră şi pre seama animalilorŭ domestice care póte se ne serve dreptŭ nutriment.

Aicĭ este o cestiune fórte inportantă, o cestiune de viitoriŭ; până n'a fostŭ drumurĭ de ferŭ, ómeniĭ s'aŭ servitŭ cu caiĭ pentru transportulŭ lorŭ; şi într'adevărŭ, d'intre tóte animalile domestice, numaĭ singurulŭ calŭ a făcutŭ pe omŭ ca se pótă strebate spaciurĭ întregĭ, să se transpórte dela unŭ locŭ la altulŭ; într'unŭ cuvântŭ: se aşede dominațiunea luĭ pre pământŭ. Omulŭ fără calŭ, n'arŭ fi adjunsŭ negreşitŭ nicĭ odată la posițiunea sa actuală pre pământŭ, derŭ valórea caluluĭ pentru omŭ, s'a schimbatŭ mult cu întroducerea drumurilorŭ de ferŭ ca mediulŭ cellŭ maĭ perfectŭ de transportŭ şi de comunicațiune. De atuncĭ, milióne de caĭ cariĭ aŭ servitŭ în Europa a transporta trăsure de poste, de birje şi care cu marfă, s'aŭ făcutŭ de prisos; apoĭ décă luămŭ în considerațiune câte miĭ de pogóne a ocupatŭ cultura fînuluĭ şi a ordului pentru aceste milióne de caĭ, atuncĭ vom fi nevoițĭ a dice, că drumurile ferate, nu numaĭ că suntŭ mediulŭ cellŭ maĭ admirabilŭ care înlesnesce transportulŭ şi comunicațiunea òmenilorŭ, ci și este unŭ midlocŭ mare de a mări spaciulŭ agricultureĭ cereălilorŭ numaĭ pre seama ómenilorŭ; căcĭ atâtea miĭ de pogóne de pământŭ care maĭ nainte eraŭ destinate pentru nutriterea atâtor milióne de caĭ, vorŭ fi de acumŭ înainte destinate a nutri atâtea milióne de òmenĭ maĭ multŭ. Deja, rolulŭ calulnĭ, sê mârgineste la resbellŭ (cavalerie, artilerie) şi la lucs; în secolele viitóre, cu naintarea civilisațiuneĭ, a libertățiĭ şi a justițiĭ între popóre, resbelele vorŭ fi rare décă nu impusîbile, atuncĭ rolulŭ cailor va fi încă multŭ maĭ neînsemnatŭ de câtŭ acumŭ, şi prin urmare numerulŭ lorŭ încă maĭ micŭ de cîtŭ acumŭ.

În Germania s'a simțitŭ trista sórtă a caluluĭ în viitoriŭ şi spre a'lŭ scapa din nimicire, s'a legatŭ uniĭ a reînvia în dilele nòstre obiceiulŭ Teutonilor (strămoşiĭ Germanilorŭ) din timpulŭ luĭ Tacitŭ, cariĭ aŭ mâncatŭ carne de calŭ în loculŭ câmeĭ de boŭ. Cu acestŭ midlocŭ, negreșitŭ că calulŭ arŭ fi preferabilŭ bou-

luĭ, fiindŭ că arŭ împreuna cualltățile salle preciòse de calŭ, fiindŭ viŭ, cu cualitatea de boŭ fiindŭ mortŭ: atuncĭ unŭ călărețŭ, după ce se va face fudulie cu calul sêŭ pe la promenade, 'lŭ va putea mânca acasă ca pe unŭ puiŭ de găină (fiindŭ că Ipofagiĭ din Germania pretindŭ că friptura de calŭ, este așia de bună ca friptura de găină.) Dérŭ până acumŭ, Ippofagiĭ Germanieĭ n'aŭ găsitŭ încă mulțĭ imitatorĭ în lume. Dèrŭ òrĭ cumŭ, este învederatŭ că, cu desvoltarea drumurilorŭ ferate pre pămentŭ, întreținerea cailorŭ înpreună cu a boilorŭ va fi de prisosŭ pentru òmenĭ și câmpiile destinate pentru nutrirea acestorŭ animalĭ, vorŭ mârĭ spaciulŭ agricultureĭ, destinate pentru nutrirea omuluĭ

III. Arderea morților în locŭ de a-ĭ îngropa.

La popòrele antice (Elenĭ și Romanĭ) morțiĭ nu să îngropaŭ, ci se ardeaŭ; apoĭ cenușia lor se aduna în nisce vase frumòse (urne) și se păstra în fie ce familie în deosebite camere, ca suvenirĭ preciòse pentru membriĭ familieĭ Cu căderea religiuneĭ și civilisațiuneĭ antice, a cădutŭ și acestŭ obiceiŭ și în locu'ĭ s'a întrodusŭ îngroparea morțilorŭ. Dar făcândŭ o comparațiune nepărțiale într'aceste duoe modurĭ de înmormîntare a morțilorŭ, o se ne încredințămŭ că arderea morțilorŭ este multŭ maĭ preferabile de câtŭ îngroparea morțilorŭ, sub multe puncte de vedere fòrte importante adecă:

a). Pericolulŭ d'a îngropa ómenĭ de viĭ. Suntŭ acumŭ multe fapte constatate că s'a întîmplatŭ de a îngropatŭ òmenĭ de viĭ; fiindŭ că, semnele morțiĭ nu suntŭ maĭ nicĭ odată așia de sigure ca se putemŭ fi cu totulŭ sigurĭ că unŭ omŭ mortŭ este într'adevărŭ mortŭ, eră nu leșinatŭ sèŭ cădutŭ într'o catalepsie séŭ asfisie. Uniĭ òmenĭ s'aŭ și sculatŭ chiarŭ la 3, 4, 8, dile după o stare de mòrte aparinte și aŭ trăitŭ multŭ pe urmă, pe cândŭ alțiĭ s'aŭ desceptatŭ în mormântŭ și pe urmă aŭ muritŭ într'adevărŭ de lipsa aeruluĭ și de gròza situațiuneĭ, vădinduse îmormântațĭ de viĭ. Spre a evita asemenea omuciderĭ nevoluntariĭ dérŭ oribide, guvernele Europeĭ aŭ ordinatŭ feliurimĭ de cercărĭ de înviérĭ prin differite midlòce; apoĭ aŭ întrodusŭ legea ca să nu se îngròpe morțiĭ 'nainte de 30 saŭ 48 de òre după încetarea lorŭ din viĕță: dérŭ astă măsurŭ nu e sufficientă, tot dauna; căcĭ, precum amŭ disŭ, starea de mòrte aparinte ține câte odată 3, 4 și chiarŭ 8 saŭ 10 dile.

Vădindŭ acestea, s'a formatŭ în Germania nisce sociétățĭ care aŭ otărîtŭ ca se ardă morțiĭ lorŭ și se nui maĭ îngròpe; fiindŭ că este în vederatŭ că cercarea cea maĭ putinte de a să încredința décă unŭ omŭ este într'adevărŭ mortŭ séŭ nu, este arderea. Unŭ corpŭ care, puindulŭ în focŭ nu sê descéptă și nu maĭ dă unŭ semnŭ de vièță, nu maĭ are în sine nicĭ o schîntee de viéță.

b). Considerațiunile igieneĭ publice. Câtŭ de adîncĭ se fie grópele obicnuite ale morțilorŭ, totŭ nu pòte să împedice ca să nu se pătrundă prin poriĭ pământuluĭ, gazele putrefacțiuneĭ ce provinŭ din descomposițiunea neîncetată a le cadaverilorŭ și care eșŭ de òreșĭ care cimitirie. S'a probatŭ că în pregiurul unuĭ cĭmitiriŭ donesce ùnŭ aerŭ stricatŭ care, în timpulŭ uneĭ epidemiĭ, devine fòrte periculosŭ pentru ceĭ viĭ. Dérŭ prin arderea cadavrelor, orĭ ce gazŭ provenitŭ din maladiĭ cantagiòse (lipiciose) perde forța sa otrăvitore și nu maĭ póte face nicĭ unŭ reŭ. Foculŭ este marele purificatorŭ alŭ otrăvilorŭ contagióse: asta este cunoscutŭ tuturorŭ medicilorŭ. Așia dérŭ, arderea morțilorŭ, ară fi unŭ pasŭ mare pentru înbunătățirea igieneĭ publice.

c). Accelerarea séŭ iuțiala circulațiuneĭ atomeorŭ viabil în aerŭ. Unŭ cadaverŭ se descompune în pămîntŭ încetŭ; prin urmare, attomele salle viabilĭ care suntŭ destinate a reîncepe o viață nuoă (precum am vădutŭ în articolul IV) se liberedă dintr'însulŭ fórte încetŭ. Numaĭ după mulțĭ anĭ, corpulŭ s'a putreditŭ în pămîntŭ cu totulŭ și s'a desfăcutŭ în elementele sellé, pe cândŭ unŭ cadaverŭ arsŭ, în puține ore s'a desfăcutŭ în elementele selle (licuide și aeróse) care saŭ întors îndată în aerŭ și în sînulŭ pămîntuluĭ, unde începe o viĕță nuoă plantariă séŭ animală. Unŭ cadaverŭ care sê îngrópă, seamănă cu unŭ plătitoriŭ îndărătnicŭ; ellŭ plătesce Natureĭ înprumutulŭ sêŭ, dérŭ cu greŭ și încetŭ, astădĭ ceva mâne ceva; pe cândŭ unŭ cadavêrŭ arsŭ, sémănă cu unŭ plătitoriŭ bunŭ și essactŭ; ellŭ plătesce îndată tótă suma înprumutată; apoĭ fiindŭ că aceste sume resplătite Natureĭ, ea le întrebuințĕdă érășĭ în folosulŭ viețeĭ, este învederatŭ că, cândŭ vomŭ face ca cadavrele să fie plătitórie bune și esacte, vomŭ accelera circula-

ţiunea vieţeĭ în Natură, atuncĭ bilanţulŭ între viéţă şi mórte va fi nu numaĭ esactŭ, ci şi regulatŭ. O bancă care priimesce totŭ déuna iute fondurile eĭ împrumutate, este totŭ déuna în stare a înprumuta din noŭ, şi acţiunea eĭ cresce din ḑi în ḑi maĭ multŭ. Aşia va fi şi banca — Natura cândŭ cadaverile sê vorŭ arde.

d). Căscigarea imensă a pămînturilor arabile. La tóte naţiunile, chiarŭ numaĭ semicivilisate, cimitirele suntŭ unŭ solŭ sacru şi neviolabilŭ; nimine nu ară, niminea nu sémănă acolo. Acestŭ spaţiŭ este dérŭ perdutŭ pentru agricultură; apoĭ cândŭ luămŭ în consideraţiune că, după statistică, trăescŭ aprópe 1200 milióne de ómenĭ pe pămîntŭ; apoĭ socotindŭ numaĭ duoe procente de mortalitate pentru dînşiĭ pre anŭ, va da suma de 24 milióne morţĭ pre fie care anŭ preste totŭ pămîntulŭ, şi socotindŭ pentru fie-care mortŭ (adulţi şi copiĭ) numaĭ a' patra parte a unuĭ stînjinŭ patratŭ dreptŭ spaţiulŭ mormîntuluĭ sĕŭ, o să éssă din aceste calcule simple că noĭ perdemŭ pentru morţĭ p r e fi e c a r e a n ŭ cellŭ puţinŭ 6 milióne stînjinĭ pătraţĭ, care s'arŭ putea întrebuinţa pentru agricultură pentru ceĭ viĭ; apoĭ câte milióne de materiă nutritivĕ n'arŭ putea să éssă din 6 milióne de stînjinĭ pămîntŭ arabile, décă n'arŭ esiste cimitire, adecă décă s'arŭ arde morţiĭ!

e). Consideraţiunile Estetice. Nu este unŭ spectaculŭ maĭ umilitoriŭ şi maĭ durerosŭ pentru ceĭ viĭ, de câtŭ spectacólulŭ unuĭ cadavĕrŭ de omŭ, căḑutŭ în putrefacţiune. Mórtea este destulŭ de neplăcută pentru ceĭ viĭ, dérŭ modulŭ după care ămblămŭ noĭ cu morţiĭ nostriĭ, o face oribile şi îngroḑitóre! Numaĭ o sistemă de filosofiă sĕŭ de religiune care aŭ predicatŭ despreţŭ pentru viéţă, a pututŭ să facă din mórte o caricatură infiorătóriă a vieţeĭ. Câtŭ de frumosŭ şi de admirabile este a'şĭ petrece viéţa resuflîndŭ parfumurile suave a le acesteĭ grădine divine care ne înconjură şi care sê numesce N a t u r ă, a privi mórtea ca actulŭ fiinalŭ şi naturale alŭ aceste serie d'acţiunĭ în care se resume viéţa fie-căruia din noĭ şi a păstra cenuşia amicilorŭ şi iubiţilorŭ nostriĭ în frumose urne, încongiurate de florĭ! Dar Câtŭ de tristŭ este a privi acéstă viéţă ca „valea întristătórie", tóte attracţiunile vieţeĭ ca cursele diavolice şi a ne vedea după moarte desfiguratŭ într'unŭ modŭ teribilŭ în câtŭ ne este o oróre şi o grózā a ne uita la unŭ chipŭ mortŭ, la care ânima nóastră a fostŭ attrassă cu deliciurĭ nespuse cândŭ era viŭ! Eacă differinţa între popórele classice şi noĭ. Oare nu este aicĭ o profanaţiune a frumuseţeĭ divine întipărite pre figurĭ umane, modulŭ după care îngropămŭ morţi?

Suntemŭ încredinţaţĭ că va veni unŭ timpŭ în care simţiulŭ esteticŭ 'şĭ va recăpăta influinţa sea legitimă în lucrurile religiunilorŭ, care a perdut'o cu caderea civilisaţiuneĭ antice; attuncĭ se vorŭ arde morţiĭ în locŭ da-ĭ îngropa; apoĭ attuncĭ ómeniĭ vorŭ înţellege că acéstă mare reforme şi celle-l-alte numite maĭ sus, suntŭ condiţiunĭ necesarie a face possibile îmulţirea infinită a genuluĭ umanŭ pe pămantŭ, fără sê fimŭ espuşĭ la finitulŭ fatalŭ preḑisŭ de Malthus, de a ne mânca unu pre altu din lipsa nutrimentelorŭ.

B.

Plânta ameţitóre Betel.

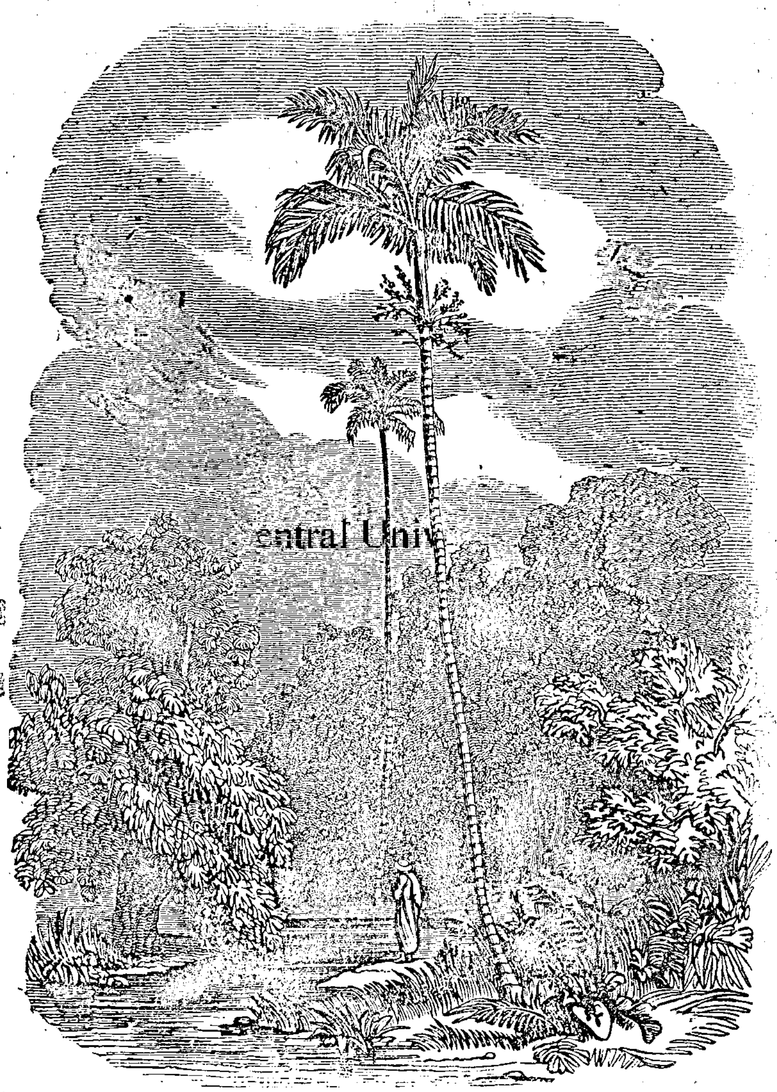
Vieaţa, a ḑis un filosof, este împărţită în pucine poesie şi multe prose. Avem pucine ḑile în care inima nóstră să îmbracă pare-că cu vestminte de serbătóre, îmbrăţişind ideĭ marĭ care trec peste orizonul micŭ, mescuin şi egoist all esistenţeĭ nóstre proprie. Dérā omul este din natura sa mare-inimos, şi poetic, de aceea caută a'şĭ face o vieaţă ilussoriă, imaginare: într'un cuvântŭ ellŭ caută a se ameţĭ.

Într'adevĕr, este un ceva remarcabil ce găsim la tóte popórele, adecă o tendinţe mult sĕŭ pucin pronunciată pentru băutura şi mĕncarea lucrurilor ameţitóre (narcotice); ba încă, la uniĭ indiviḑĭ şi popóre, acéstă cerere a devenit atît de imperiósă, în căt a devenit la dînşiĭ o patimă necorigebilă, o beţie necontenită, o ameţire materială, care a devenit permanentă, ca unele ameţirĭ politice la unele classe d'ómenĭ.

Dacă vrea cine-va să se încredinţéḑĕ despre acesté, e desul să scie că suntŭ milióne d'ómenĭ la care beutura de rachiŭ, vin şi bere a devenitŭ o necesitate de tóte ḑilele; alte milióne d'ómenĭ

nu lasă se trécă măcar o ḑi fără sé fumeḑe tutun, saŭ se'l priḑe prin nasŭ, saŭ se'l macine în gură, și când vomŭ vorbi odată despre tutun, o se pobăm că sunt pe pămênt maĭ multe pogone sămănate cu tutun, de cât cu grîŭ. Turcul și Kinezul mănêncă orĭ fumédă afion (opiun): Indianiĭ mănêncă Hașișŭ, dar încă maĭ mult de cât afion și hașișŭ este în orient răspîndit obiceiŭ d'a mâncă planta B e t t e l.

Se vorbim dar aicea despre dînsa.

Planta Bettle (Arecca Bettle.)

Nuca, numită Nuca-Bettel este fructul unuĭ arbore numit Pinang (Arecca Catechu, veḑĭ alăturata figură) adecă a unuĭ arbore din frumosa și majestosa familie a Palmierilor (Curmalilor). Celebrul Botanist angleḑ D. Hoocker, ḑice; În téra Palmierilor adică pe povernirile meridionale a munţilor Himalaye, Palmierulŭ Areca Betel ridică corona sa superbe, compuse d'o mulţime de frunḑe fine tot de una verḑĭ, tot de una strelucitore. În totă Indiea orientală, în Malabar și pe insula Ceylon, găsim acéstă Arecca, cultivată în dimensiunĭ marĭ fiind-că fructul acestuĭ arbore, are în orient o forte mare căutare; ba încă pe insulile Philippine, nucile Bettel sunt un articol căutat ca banĭ și sunt întrebuinţate drept monede. Un lucrător, este plătit cu atâte nucĭ de Bettel pe ḑi. Déră de la Sumatra plecu în toţĭ aniĭ sute de corăbie încarcate cu nucĭ de Bettel, transportînd acest articol la Kina.

Modul cu care se întrebuinţeaḑe acest fruct, este cell următor. Nuca, care are forma uneĭ pară este tare și samănă la *nuca moscate* (nux moschata séŭ nucsóre). Omul o ţine în gură și o macină, împreună cu frunḑele acesteĭ plânte și cu ceva pulbere de var; în aceste ţerĭ, fie-care om pórtă în buḑunar o cutiuţe plină de nuca Bettel, de frunḑe de Bettel și de ceva var. Capitanul angleḑŭ Wilkens ḑice: la visita ce aŭ făcut'o Sultanuluĭ din Sulu, am văḑutŭ că îndată dupe tron, a stat un funcţionar mare, asta era Bettel-Bași care purta o cutie d'argint, avênd treĭ despărţiturĭ, una pentru nucĭ, alta pentru frunḑe și a treia pentru var.

În Indiea, taie nuca de Bettel în bucăţĭ și o învălesc în frunḑe de un alt felu de Bettel (piper Bettla) facând ca un fel de cigară. Aceste cigare de Bettel, se numesc acolo Buyos; fie-care musafir care vine în visită, primesce un Buyo; femeile din case sunt insercinate cu facerea acestor cigare (Buyos), și pentru acest scop șed în tóte ḑilele păne la prînḑiŭ, culcate pe jos și lucréḑă. M e y e n ḑice: acolo fie-care om pune în fie-care oră (césŭ) cu Buyo în gură și 'lŭ macină în timp de jumătate oră, dar aceĭ care aŭ perdut dinţiĭ lor și nu pot se macine, fac din nucĭ ca un fel de cocă și o ţine în gură. B l u m e raconte că în Indiea, ómeniĭ aŭ o adevărată passiune pentru Bettel; mulţĭ din săracĭ care capătă o pâine, o vinde ca se'șĭ compere un Buyo de Bettel. Dar fetele indiane privesc ca un semn de amoriŭ sincer, când un tênăr ia un Buyo mesticat din gura lor și il macină dupe dênsele.

Effectele acesteĭ nuce, sunt celle următóre. Ea produce multă spumă (ca tutun) care devine roșie, și aceasta place prea mult omenilor de

acolo; ea întăresce dinţiĭ şi face o odore plăcută; dar effectul cell maĭ remacabil al acesteĭ plânte este că a m e ţ e s t e şi tot d'o dată produce omuluĭ o beţie plăcută, plină de veselie şi de imaginaţiune încântătóre. Dar este curios că Bettel desmeţesce pe ómeni care s'a îmbătat cu ofion (precum un pachar de ceaiŭ, desmeţesce pe omul care s'a îmbătat cu vin) dupe proverbul romănesc: cuiŭ pe cuiŭ scóte. Este dar în vederat că Nuca-Bettel posedă un princip ameţitor (narcotic). Chimia însă n'a putut pенă acum să descopere acest princip. Dar afară de principul ameţitor, Bettel cuprinde şi unŭ princip adstringir (stringător) care e făcător de bine, fiind-că pastrédă ómenĭ de frigurile cele rele care băntuesc acolo.

Voiagiorii aŭ calculat că se comsume pe fie-care an pe pămĕnt cincĭ sute milióne livre (funţĭ) de nucă de Bettel. Aşia dar, în provinţa mariмеĭ consumţiuneĭ, Bettel vine îndat dupe tutun.

Se esportédă şi la Angliea pe fie-care an o sumă însemnată de nucĭ de Bettel, însă ele nu sunt întrebuinţate ca un princip ameţitor, ci̇̄ardindule şi făcĕndule pulbere, se vinde ca un praf de dinţĭ, care, precum se crede, întaresce dinţiĭ. Întreadivăr, că are trebuinţe Europa ca să alérgă dupe Bettel ca dupe un princip ameţitor, în vreme că are multe alte principe maĭ ameţitóre şi póte maĭ pucin greţóse. Póte că viitorul va întreduce şi în Europa frumosul obiceiŭ de'şĭ face în gura o mare rosie de spume prin Bettel, precum a întrodus deja obiceŭ de'şĭ face în nas o mare neagră din causa tabaculuĭ (de prise) însă pĕn'atuncĭ, circmariĭ noştrĭ pótŭ să fie odihniţĭ; principul ameţitor all lor, este încă fórte la mode. B.

CĂLĂTORIE ÎN ITALIA.

(Urmare.)

Din Venezia m'am dirigiat spre Florenţa trecănd prin Ferrara şi Bolonia.

Intrănd în territoriul Ferrareĭ şi Bolonieĭ se găsesce o frumósă specie de boĭ vineţĭ, d'ostatură înaltă şi cu córne lungĭ, care se apropie de boiĭ Ungarieĭ. F e r r a r a n'are nimic de însemnat, de cât numaĭ: castello, piaza ariostea unde se află statua luĭ Ariosto, supportată d'o frumósă colónă de marmoră; nu departe de dinsa se află simpla casă a luĭ Ariosto, pe care se găsesce inscripţia următóre. „*Parva, sed apta mihi, sed nalli obnoxia, sed non sordida, parta mea sed tamen aere domus*“. *Mică, dar potrivită mie, dar indipendentă, dar onestă, dar în fine în astă casă m'am născut.* Ferrara, tristă şi părăsită are însă un aer măreţŭ.

B o l o n i a a duoa capitală a statelor bisericeĭ, possedă multe lucrurĭ vrednice de studiat' între care celle maĭ însemnate sunt. Piazza maggiore, forul Bolonieĭ din secolul median, aşedată maĭ în centrul oraşuluĭ şi îmfrumusetată c'o făntână: l a f o n t a n a p u b l i c a, unde se află un Neptun colosal incongiurat de patru Sirene.

Duoe monumente curióse daŭ o fisionomie particularŭ Bolonieĭ; astea sunt celle duoe turnurĭ înclinate, numite: Torre Asinelli şi Garisenda, elle aŭ formă pătrată şi construite cu cărămidă; aste turnurĭ nu sunt aşia de mult înclinate, precum este turnul renumit din Pisa, şi nicĭ nu aŭ aceeaşĭ architectură.

Vechia universitate (Archiginnasio) din Bolonia este, după cea dela Salerno, cea maĭ vechie din Italia, fondată în anul 1119. Într'acestă universitate s'a descoperit galvanismul, şi 'n care la 1440, primul cadavru s'a dissecat de Mondini. Ea este maĭ cu sémă celebră pentru studiul de drept; ea a numerat în sinul seŭ un óre-care număr de femeĭ savante, care aŭ ocupat cathedre de Drept, de Filosofie de Anatomie şi se Chirurgie în secolu XIV. Novella Calderini a ocupat cathedra tatăluĭ eĭ. Se dice că era atat de frumósă în căt casă nu turbure spiritul anditorilor în ora lecţiuneĭ, punea o perdea înnainte. Celebra Clotilda Tambroni a ocupat până la 1798 o catedră de limbă grécă, savanta matematică Gaitana Agnesi a susţinut o thesă de doctorat, precum şi alte femeĭ însemnate.

Sunt în Istoria multe femeĭ celebre care prin erudiţiunea şi sagacitatea spirituluĭ lor, dacă nu aŭ întrecut, aŭ attins cellŭ pucinŭ nivelul cellor maĭ marĭ bărbaţĭ.

Se află în Bolonia un observatoriŭ astronomic, o academie de belle arte, salle cu tablourĭ, cu statue şi cu arme, un meseŭ de istoria naturală şi o grădină botanică.

Cimitiriul (campo santo) din Bolonia este cellŭ maĭ frumosŭ şi celleĭ maĭ renumitŭ din tótă Italia. Situaţiunea locurilor după împregiur este fórte pitorescă.

F l o r e n ţ i a (Firenze). Astă capitală a Toscaneĭ prin situaţiunea şi monumentele salle, prin

edifiicicele și bogățiile salle artistece justifică de departe renumele de frumuseție ce i sa datŭ: dar îndată ce intră cine-va în năuntru este isbitŭ de aspectulŭ contrariŭ ce presintă vechile salle palaturĭ cu constricțiunĭ massive (grele), simple, fără ornamente, fără portice, fără colonade și alle cărorŭ negre faciade seamănă cu ziduri de citadelă. Se miră cine-va de nu sciŭ ce geniŭ aspru imprimatŭ într'aceste fortărețe, monumente din secolulŭ mediŭ, care daŭ încă în dilele nóstre acestuĭ orașŭ o fisionomie așia de caracteristică.

Florenția este Athena timpilorŭ modernĭ. Ea are unŭ nume mărețŭ p'între gloriósele cetățĭ alle Italieĭ, unŭ nume pentru totd'auna splendidŭ și 'n care se resumă ca și în acela all Atheneĭ nobilile Ideĭ care aŭ pentru mobilŭ patriotismulŭ, libertatea și artea. Este dară o datorie a călătoruluĭ a se opri maĭ multŭ timpŭ ca să studie immensele bogățiĭ alle astuĭ orașiŭ.

Să încercămŭ a descrie locurile, monumentele și curiositățile celle maĭ însemnate dintr'acestŭ orașiŭ.

Piața poporuluĭ. — Ea e la Florenția ceea ce piața sf. Marcu este la Venezia. Acestŭ punctŭ centralŭ are unŭ aspectŭ cu totulŭ caracteristicŭ. Vechiulŭ palatŭ (palazzo vecchio) simplu, masiv; aduce aminte luptele furtunóse alle libertățiĭ; și monumentele arteĭ semănate într'acestŭ forumŭ florentinŭ și care facŭ dintr'însu unŭ feliŭ de museŭ, mărturisescŭ mărirea vieteĭ publice care se misca acolo și unde totŭ, după essemplulŭ din Athena, era calculatŭ pentru po, pulŭ- Duoe statue colosale de marmură suntŭ puse la pórta întrăreĭ. Celebrulŭ Davidă de Michail Angelo, și Hercules omorând pe Cacus. Spre nordŭ de palatŭ este o fântână a luĭ Cosma I. atribuită luĭ Rahpael. Sub arcadele logieĭ se vede la drépta grupa representândŭ raptulă Sabineĭ, și la stînga, famosulŭ Perseŭ în bronzŭ de Benvenuto Cellini care a fostŭ pentru dânsulŭ ocasiunea multorŭ tânguirĭ, unŭ soldatŭ sprijinindŭ corpulŭ luĭ Ajax care móre, precum și alte statue însemnate.

Dintr'astă piația póte cine-va eși pe chieulŭ râuluĭ Arno trecândŭ printr'o curte rectangularie decorată cu portice și cu statuele cellorŭ maĭ mulțĭ barbațĭ celebri din Toscana. Astă curte este încunjurată de treĭ laturĭ de didirile ce constituescŭ palatulŭ officielorŭ (palazzo degli uffizi). La partea de susŭ a aceste constructiunĭ se află maĭ multŭ de duoe-decĭ salle care închidŭ una din celle maĭ bogate collecțiunĭ de artea Italiană în sculptură și pictură representândŭ tóte scólele Italieĭ. Dintre tóte sallele cea maĭ renumită este: *Tribuna*. Salla actogonă ce pórtă acestŭ nume este una din minunile celle bre alle Italieĭ, una dintr'aceste sanetuarie de care se apropie cine-va pentru prima óră c'o religiósă emoțiune și din care'ĭ remâne unŭ impresionabilŭ suvenirŭ. Nu, că se găsesce aicĭ o alegere absolută din celle maĭ bune producțiunĭ alle galerieĭ întrege; darŭ conține o adunătură de admirabile capŭ d'opere, a cărorŭ glorióse concurenție într'acestŭ micŭ spaciŭ face se fie prețuită. Cellŭ maĭ vechiŭ tabloŭ din Tribuna este Sf. Familie, una din operile luĭ Rahpael. După astă Tribună din Florenția s'a esecutatŭ la museulŭ Louvre din Paris duoe tribune într'unŭ salonŭ pătratŭ și o a treĭa. într'o sală cu septe căminurĭ.

O altă piată însemnată în Florenția este piața cathedraleĭ lungă care se află turnulŭ (cloponița) și botezătoriulŭ.

Botezătoriulŭ (S'Ion Bot,) este unŭ edeficiŭ octogonŭ diditŭ cu materialulŭ unuĭ vechiŭ templu păgânŭ gin secolulŭ VII. Ceea ce atrage atențiunea la acestŭ botezătoriŭ suntŭ maĭ cu sémă celebrele salle porțĭ de bronzŭ în care suntŭ sculptate în reliefŭ o mulțime de obiecte biblice. Lângă pórta despre Est se află duoe colóne de porfirŭ adusse din insulile Baleare și date de Pisanĭ la 1117. Michail Angelo numea asta pórtă despre E. *pórta Paradisuluĭ*. înăuntru se află treĭ statue frumóse: *Credința*, *Speranța* și *Caritatea* și didurile țină o mulțime de mozaisurĭ preciòse.

Turnulŭ, astă frumòsă cloponiță în stilŭ goticŭ italianŭ acoperită de marmoră albă amestecată cu roșie și négră este împodobită d'o mulțime de bas-reliefurĭ și de statue Din bas-reliefurĭ, celle maĭ însemnate suntŭ: Creația omuluĭ și a femeeĭ, Beția luĭ Noe, Munca, Agricultura etc. Afară de elegantele profilurĭ care constitue frumușeția asteĭ cloponițe, trebue să admirămŭ meritulŭ cellŭ mare allŭ luĭ Giotto d'a fi stabilitŭ o construcțiune pe o basă așia de solidă care cincĭ sesolĭ n'a aratatŭ cellŭ maĭ micŭ semnŭ de alterațiune.

Cathedrala (il duomo, S'Maria del Fiore), este o didire într'adevărŭ colosală dar differă sub maĭ multe puncturĭ de cathedrala Milanuluĭ (descrisă în N. 9). În dosulŭ eĭ se află o piatră de marmoră (Sasso di Dante) însemnândŭ loculŭ unde Dante venea seara de se odihnea.

Dintre bisericile maĭ însemnate numimŭ S. Anunziata și S. Croce: acéstă din urmă, cu plinŭ dreptŭ póte purta uumele de Pantheonulŭ Florențeĭ căcĭ într'însa repausă și aŭ mansoleele Galilee, Date, Michail Angelo, Machiavel.

Stradele suntŭ fórte bine pavate cu lespedi rectanghularīĭ saŭ poligonale de calcarŭ (piatra forte) adusse din munțiĭ despre sud aĭ Florențeĭ.

Palatulŭ Pitti, așiedatŭ dincolo de Arno în-

tre piaţia Pitti şi grădina Boboli; ellŭ împreună cu Uffizi e cea maĭ mare curiositate artistică din Florenţia. Acestŭ palatŭ, pe care bogatele salle galeriĭ face celebru în tótă lumea, este curiosŭ atâtŭ prin forma câtŭ şi prin origina sa Unŭ simplu comersantŭ florentinŭ Luca Pitti care către anulŭ 1440 avu ideea să'şĭ dĭdéscă o locuinţă maĭ frumócă de câtŭ palatulŭ guvernuluĭ (palazzo vecchio). Într'udevărŭ ellŭ se ruină într'acéstă întreprindere camŭ cutezătóre care nu fu isprăvită de cît cu darurile voluntariĭ alle confraţilorŭ seĭ comersanţĭ din Florenţia. Pe urmă de la descendenţiĭ luĭ Pitti s'a cumparatŭ de Eleonora de Toledo care 'lŭ transmisse la casa de Medicĭ, şi care apoĭ s'a remplasat prin dinastia austriacă. Constructiunea acestuĭ palatŭ are unŭ aer etruscŭ saŭ ciclopeenŭ, şi se miră cine-va d'a vedea într'acéstă dĭdire, pe care secoliĭ arŭ fi trebuitŭ să pue în ruină, ferestri moderne împodobite cu balustrade şi cu perdele de celle maĭ bogate; în scurtŭ este cea maĭ frumósă fortereţe ce póte locui unŭ suveranŭ în epoca nóstră. Galeriile acestuĭ palatŭ conţinŭ maĭ multŭ de 500 tablourĭ de diferiţi artistĭ presentêndŭ subiecte istorice, biblice şi mithologice: precumŭ S-ta Familiă, sacrificiŭ luĭ Avraam, Judith, Rebeca la fontână, Moisi priimindŭ tablele legilorŭ etc.

Museul de Istoria Naturală, nu departe de palatulŭ Pitti este fondatŭ de marele Duca Leopold I. Astŭ museŭ conţine collecţiunĭ interesante minerale de la insula Elba, fossile din valea răuluĭ Arno; preparaţiunĭ anatomice în céră, modelurĭ în céră pentru anatomia vegatală esecutate sub direcţiunea luĭ Amici. Pe lêngă acestŭ stabilimentŭ se adaogă unŭ cabinetŭ de Fisică; o grădină botanică ş'unŭ observatoriŭ. De curîndŭ s'a maĭ îmbogăţitŭ cu preciósa bibliotică botanică şi cu collecţiunile ce botanistulŭ englesŭ Webb, mortŭ la Paris a lasat'o marelŭ Duca. Ellŭ coprinde erbariele luĭ Bilardiere, Desfontain, Pavon etc. Principala curiositate este tribuna luĭ Galilie împodobită cu statua sa şi cu instrumentele salle de Fisică. Se conservă acolo unŭ degetŭ arătătorŭ allŭ luĭ Galilee ruptŭ după cadavru cîndŭ l'a transportatŭ la monumentulŭ ce'ĭ se înălţase în biserica sf. Cruce.

Preumblările florentinilorŭ suntŭ la frumósa grădină Boboli ce se întinde în dosulŭ palatuluĭ Pitti; după Boboli s'a imitatŭ Versaliile de la Paris, acum însă Boboli a remas fórte în dărăt.

Cascina este o altă preumblare afară din oraşŭ, ce se întinde în lungulŭ luĭ Arno; acolo se află alee şi plantaţiunĭ de arborĭ înalţĭ, pe lângă care se află livedĭ cu turme de oĭ mărginite în depărtare de colline şi munţĭ, ceea ce'ĭ dă o situaţiune ptorescă. Cascina este la Floreţia pădurea Bouloniei ceea ce e la Paris.

Clima Florenţeĭ. Elorenţia aşedată la pólele Apeninilor acoperiţĭ de dapadă eternă, este adevaratŭ, se bucură d'o temperatură anuală medie maĭ egală cu aceea a Piseĭ şi a Romeĭ; dar acestea provine din căldura verelorŭ salle, care este prea tare comparată cu asprimile ernelorŭ. Media luneĭ celleĭ maĭ calde este maĭ multŭ de 25°, pe cêndŭ aceea a friguluĭ nu este de câtŭ de 5°3. Căldura se află încă mărită prin radiamentulŭ munţilorŭ fără ca vr'unŭ ventŭ recoritorŭ de mare să vie a o tempara, şi scade puţinŭ nóptea. Italieniĭ care aŭ petrecutŭ o vară caldă la Paris, compară sub raportulŭ acesta Florenţia ca Parisu; se dice proverbialŭ în Italia caldo di F i r e n z e. Malaria (aria cattiva). Orĭ care va fi causa care desvoltă frigurile în-termitente se vădŭ domnindŭ particularŭ pe maĭ multe puncturĭ alle Italieĭ şi maĭ cu sémă pe porţiunĭ considerabile alle litoraluluĭ precumŭ suntŭ Maremmele Toscaneĭ. Se manifestă primevara cêndŭ căldura şi germinaţia re'nviază din nuoŭ pămêntulŭ, şi tómna maĭ cu ceamă cândŭ ploile şi goliciunea pămêntuluĭ după secerişiŭ contribue a desvolta miasme cu multa intensitate. Malaria domnesce la porţile Romeĭ, pe maĭ multe puncturĭ alle littoraluluĭ Campanieĭ, ea a deciut şi stins populaţiuuile maĭ multorŭ oraşe vechĭ dispărute, ea lucréză încă în dilele nóstre şi face adesse victime împregiurul ruinilorŭ Poestumeĭ, şi locuitoriĭ ca să scape d'acéstă otrăvire se tragŭ séra pe înălţimĭ, limita unde aerulŭ cellŭ reŭ lasse locŭ acelluĭ curat şi salutariŭ este între 120 şi 150 metri de 'nălţime.

Populaţiunele espuse la apariţiunea periodică a frigurilorŭ intermitente şi care trăescŭ în midlocul influinţilorŭ vătămătóre sănătăţeĭ, dobîndescŭ şi transmitŭ unŭ temperamentŭ şi un aspect după caracterile cărora este imposibilŭ d'ase încela. Lucrărĭ intelligente şi dirigiate cu perseviriniţă aŭ reuşitŭ în Toscana a combate cu avantagiŭ aceste condiţiunĭ ameninţetére şi aşia de îngrozitóre. Aste lucrărĭ consistă în a da o scurgere apelorŭ stătătóre, a ridica prin umplăturĭ văile marecagióse (pline cu bălţĭ); a împedeca pe littoral amestecarea apelorŭ stătătóre cu celle marine. Plantaţinile suntŭ apoĭ agenţiĭ ceĭ maĭ sigurĭ pentru a restabili solulŭ şi a curăţi aerul de miasmele morbigene. Aşia dar a acoperi câmpiile marginile bălţilor, tótă întinderea soluluĭ d'o vegetaţiune abundentă, este a aşie-da pe suprafacia regiunelor nesănătóse nu sistemŭ reparatoriŭ d'o mare putere.

A.

(În numerul viitoriŭ va urma Roma.)

Tipografia C. A. Rosetti uliţa Caimata No. 15.